

ACTA

ÉLETVÉDELEM A MAI MAGYAR „JOG”-BAN
(KÁNONJOGI ÖSSZEHASONLÍTÁSSAL)

*Prof. Dr. Gaizler Gyula OESSH,
egyetemi tanárra emlékezve*

HÁMORI ANTAL OESSH
főiskolai docens (BGF)

Idén lesz 15 éve annak, hogy végső búcsút vettünk Gaizler Gyula professzor úrtól, aki elsőként tanította a bioetikát a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karán. Igaz szeretetében, barátságában sokan részesülhettünk. Az alábbiakban foglaltakkal Órá emlékezünk.

Bevezetés

Az emberi élet alapvető értékénél fogva megköveteli, hogy megfelelő jogi védelemben részesüljön. Az államok szabályozásaiban különböző „védelmi megoldások”-kal találkozunk. Általában az abortusz, az „eutanázia” és a halálbüntetés szabályozása vált ki hatalmas vitákat, és sok esetben – így például Magyarországon is – alkotmánybíró-sági döntés születik. Európán belül is igen jellemző az élve megszületett és az élve még meg nem született ember eltérő szintű védelme, amelyet „eltérő jogi státusz”-szal indokolnak.¹ A halálbüntetés megítélése vonatkozásában ugyanakkor egyre inkább életvédő szemlélet bontakozik ki,² és az ún. „eutanázia” tekintetében is viszonylag egységes és pozitív megoldásokat látunk (kivételnek mondható a belga és a holland szabályozás).³ Mindemellett azonban – az új orvosi-technikai eredmények nyomán – a születés előtti étellel való manipulációk egyre szélesedő eszköztárát is tapasztaljuk.⁴

¹ Ld. pl. a Magyar Köztársaság Alkotmánybíróságának 64/1991. (XII. 17.) határozata és 48/1998. (XI. 23.) AB határozat.

² Ld. pl. ua. 23/1990. (X. 31.) AB határozat.

³ Ld. pl. ua. 22/2003. (IV. 28.) AB határozat.

⁴ Ld. pl. a magyar Országgyűlés által meghozott, az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. „törvény” IX. fejezete.

Az emberi élet védelme érdekében sokan kívánnak tenni, jól tenni. Ahhoz, hogy tudjuk a védelem megfelelő jogi szintjét, világosan, egyértelműen látni kell az emberi élet valóságát, igazságát. Ez a tisztánlátás összetett, tudományos, a jó erkölcsnek megfelelő, objektív alapelvekre visszavezetett, alapos indokolással alátámasztott, biztos ismeretet feltételez. Az emberi élet valóságát „meglátni” nem más, mint megismerni az igazságot, amely a tudomány művelőjét is élteti és kötelezi; ez az ő szabadsága és felelőssége, amivel élnie kell, s visszaélni nem szabad. A „tudós”-t is az igazság teszi szabaddá.

Az élet védelme tekintetében jelentős szerepe van különösen az orvosnak, a bioetikusnak, a jogásznak és a teológusnak. Az igazság keresése mindannyiunk kötelessége és felelőssége; a megismert igazsághoz pedig ragaszkodni kell, s ha támadás fenyegeti, kötelességünk megvédeni; mindehhez természetesen jog is párosul. Az emberi életet – főként kezdeti szakaszában – napjainkban is számos támadás éri; például a művi abortusz állami „engedélyezése” útján.⁵ Ez az a szabályozási tárgykör, amelyen belül a legkevésbé lehet fejlődésről beszélni. Magyarországon is, jó néhány kimagasló tudós – a bioetika területéről például *Prof. Dr. Gaizler Gyula* (1922–1996) OESSH, CSc, egyetemi tanár, orvos-teológus, a Pápai Életvédő Akadémia tagja, a Keresztény Ökumenikus Baráti Társaság és a Magyar Bioetikai Társaság alapító elnöke – életvédő erőfeszítései, munkássága⁶ ellenére, az állam részéről „zöld utat” kapott a művi abortusz.⁷ Az Alkotmánybíróság annak ellenére ítélte alkotmányosnak a művi abortuszt, ráadásul akár ellenőrizetlen „súlyos válsághelyzet” indikáció formájában is, hogy *Dr. Lábady Tamás* CSc alkotmánybírói véleményéből megismerhető volt az igazság.⁸ Ha csak az utolsó két évtized abortusz-szabályozását és -gyakorlatát nézzük, már akkor is megállapítható: az igazságtalanság oly elviselhetetlen mértéket öltött, hogy az – a „jog”-pozitivistá állami koncepción belül – „Radbruch-i fordulat” és „formula” után kiált.⁹

1. Az „emberölés” törvényi tényállásának néhány aspektusa

Az említett „eltérő jogi státusz” a magyar állami büntetőjogi szabályozásban is tükröződik: az ún. „emberölés” tényállása nem foglalja magában a „magzatelhajtás”-t.¹⁰ Ezzel szemben a katolikus egyház jogrendjében annak részét képezi: az eredményes magzatelhajtás a latin kódexben az emberölés minősített esete, a keleti kódexben a büntetési tétel ugyanolyan szigorú; a magzatelhajtás kísérlete emberölési kísérletet

⁵ Ld. ua., a „magzati élet védelméről szóló” 1992. évi LXXIX. „törvény”.

⁶ Ld. pl. GAIZLER GYULA: *Mint orvos és mint teológus... Kalandozások az orvostudomány és a filozófia – teológia határterületein*. Budapest: Ecclesia, 1989, 143.; GAIZLER GYULA: *Felelős döntés vagy ítéletvégrehajtás? Orvosetika változó világunkban. Orvosoknak, betegeknek, mindnyájunknak. Gyűjtemény*. Budapest: Szent István Társulat, 1992, 183.; GAIZLER GYULA: *A bioetika alapkérdései*. Budapest: Magyar Bioetikai Alapítvány, 1997, 422.

⁷ Ld. 64/1991. (XII. 17.) AB határozat; 48/1998. (XI. 23.) AB határozat, a „magzati élet védelméről szóló” 1992. évi LXXIX. törvény és a módosításáról szóló 2000. évi LXXXVII. törvény.

⁸ Ld. 64/1991. (XII. 17.) AB határozat, Dr. Lábady Tamás alkotmánybíró párhuzamos véleménye, és 48/1998. (XI. 23.) AB határozat, Dr. Lábady Tamás alkotmánybíró különvéleménye.

⁹ Ld. GUSTAV RADBRUCH: *Törvényes jogtalanság és törvényfeletti jog*. (1946) In VARGA CSABA (szerk.): *Jog és filozófia. Antológia a XX. század jogi gondolkodása köréből*. Budapest: Szent István Társulat, 2003, 229–238.

¹⁰ Ld. a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: Btk.) 166., 167. és 169. §.

jelent (ez a szabályozás a születés előtti és utáni élet vonatkozásában az egységes és oszthatatlan „ember”-felfogást vallja).¹¹

Az emberölés jogi tárgya az említettek szerint alakul: a magyar állami szabályozásban az élve született másik ember élete az élve születés pillanatától, a kánoni jogrendben az emberi élet a fogantatás pillanatától, – a halál beálltáig. A magyar állami büntető törvénykönyv szerinti „emberölés” tényállásában tehát a magzat, az embrió nem passzív alany, míg a latin és a keleti kódex esetében az. Az eredmény oldaláról megfogalmazva azt mondhatjuk, hogy a Btk. alkalmazásában az „emberölés” törvényi tényállásaiban meghatározott eredmény az élve született másik ember halála, a kánoni jogban az ember halála.¹²

A mai magyar állami szabályozás – hasonlóan számos ország megoldásához – jelentős különbséget tesz aszerint, hogy a magzat, az embrió az anyaméhben (-testen) belül vagy azon kívül, mesterséges körülmények között van,¹³ amely különbségtétel az állami „jog”-ban a magzatelhajtás további – véleményem szerint alkotmányellenes – dekriminalizációját jelenti, akárcsak az abortív hatású szerek, tabletták, eszközök (pl. spirál) használatának állami „engedélyezése”.¹⁴

A kánoni jog – szemben a világi „jog”-gal¹⁵ – a fogantatás pillanatától kezdve teljes mértékben és feltétlenül védi a magzatot akkor is, ha mesterséges körülmények között van; a magzat a fogantatás pillanatától kezdve jogilag is ember, személy, jogalany.¹⁶

Az állam az „élve születés”¹⁷ önkényes határvonalával az emberi élet legvédtelenebb és legkiszolgáltatottabb időszakában megtagadja az embertől a teljes, feltétlen jogi védelmet.¹⁸ Az emberi élet ezen szakaszolásával, a kétfajta jogvédelem¹⁹ biztosításával

¹¹ Ld. 1983. évi *Codex Iuris Canonici* (a továbbiakban: CIC) 1397. és 1398. kánon, *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium* (a továbbiakban: CCEO) 1450. kánon 1–2. §; II. JÁNOS PÁL PÁPA: *Evangelium vitae*. (Pápai Megnyilatkozások XXVI.) Budapest: Szent István Társulat, 1995, 152., 58. pont (a továbbiakban: EV). A CCEO – megtartva a keleti hagyományt – nem ismeri az önmagától beálló (latae sententiae) büntetést (ld. 1408. kánon). Részletesen ld. HÁMORI ANTAL: *Életvédelem a katolikus Egyház jogrendjében világi jogi összehasonlítással*. Budapest: Szent István Társulat, 2006.

¹² Ld. Btk. 166–168. §, CIC 1397., 1370. és 1398. kánonok, CCEO 1450. kánon 1–2. §.

¹³ Ld. 1992. évi LXXIX. tv. 1. §, 1997. évi CLIV. tv. IX. fejezet.

¹⁴ Vö. 1992. évi LXXIX. tv. preambulum: a *fogantatással induló* magzati élet tiszteletet és védelmet érdemel; valamint a 3. részben foglaltak.

¹⁵ Ld. pl. 1992. évi LXXIX. tv.

¹⁶ Ld. CIC 1398. kánon, CCEO 1450. kánon 2. §; PONTIFICIA COMMISSIO AD CODICIS CANONES AUTHENTICE INTERPRETANDOS: *Responsum*. 1988. január 19. (pápai jóváhagyás: 1988. május 23., kihirdetés: 1988. december 12.) AAS 80 (1988) 1818–1819. (a továbbiakban: PCI); II. Vatikáni Zsinat: *Gaudium et Spes kezdetű konstitúció*, 1965. december 7. AAS 58 (1966) 1025–1115. (a továbbiakban: GS), 51. pont; EV 3., 14., 22. és 58. pont; HITTANI KONGREGÁCIÓ: *Donum vitae kezdetű instrukció*. 1987. február 22. AAS 80 (1988) 70–102. (a továbbiakban: DonumV); EGÉSZSÉGÜGY PÁPAI TANÁCSA: *Az Egészségügyben Dolgozók Chartája*. Vatikánváros, 1994. (*Római Dokumentumok IX. Az Egészségügy Pápai Tanácsa dokumentuma*.) Budapest: Szent István Társulat, 1998, 24. és 26. pont (a továbbiakban: EDC).

¹⁷ Ld. a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 9. §.

¹⁸ Ld. 64/1991. (XII. 17.) AB határozat, 48/1998. (XI. 23.) AB határozat, és 1992. évi LXXIX. tv. Vö. EV 70–74. pont.

¹⁹ Vö. Btk. 166. § és 169. §; 166. § (2) bek. és 169. § (2)–(3) bek.; 167. § és 169. § (4) bek.; 166. § (3) bek. és 169. §; 166. § (4) bek. és 169. §; és 1992. évi LXXIX. tv.; továbbá ld. még 1997. évi CLIV. tv. IX. fejezet.

a kánoni jog és a magyar állami szabályozás szankciórendszere egymáshoz képest óriási eltérést mutat az emberi élet védelmének következetes és egységes felfogása szempontjából. A Btk. alkalmazásában az eredményes „emberölés” minősített esetei körében életfogytig tartó szabadságvesztés,²⁰ a „magzatelhajtás” vétsége esetén a büntetés egy évig terjedő szabadságvesztés;²¹ a latin kódex rendelkezései szerint eredményes magzatelhajtás esetén önmagától beálló kiközösítés,²² magzatelhajtás kísérlete és az emberölés alapesetében az 1336. kánonban szereplő megfosztások és tilalmak,²³ az emberölés 1397. kánon szerinti minősített eseteiben az 1370. kánonban megállapított büntetések (legsúlyosabbnak a római pápa ellen elkövetett emberölésért az Apostoli Szentszéknek fenntartott önmagától beálló kiközösítés – ha az elkövető klerikus, a büntetendő cselekmény súlyossága szerint más büntetés is hozzáadható, beleértve a klerikusi állapotból való elbocsátást is),²⁴ a keleti kódex alapján a nagyobb kiközösítés²⁵ alkalmazásáról van szó. Jelentős különbség az is, hogy a Btk.-ban az „emberölés” előkészülete büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő,²⁶ a „magzatelhajtás” előkészülete nem büntetendő.²⁷ A latin és a keleti kódexben az előkészület nem büntetendő.²⁸

2. A mai magyar állami szabályozás életvédelmi koncepciójának önellentmondásossága

Véleményem szerint a mai magyar állami szabályozás „életvédelmi” koncepcióján belül is tartalmaz ellentmondásos (alkotmányellenes) rendelkezéseket. Ezek közül (terjedelmi okok miatt) csak azt a kettőt emelem ki, amelyek a világi jogi jogászok körében valószínűleg a legkevésbé vitatottak (és éppen ezért említendőek meg).

Az Alkotmány 60. §-ának (1) bekezdésében foglalt lelkiismereti szabadságot sérti a „magzati élet védelméről szóló” „törvény” 14. §-ában foglalt rendelkezés (ama értelmezése),²⁹ amely szerint az ún. „végszükségi indikáció”³⁰ eseti köre tágabb a kánoni jog által elviselt „kettős hatás” (duplex effectus) elve³¹ alapján fennálló eseti körnél. A mai magyar állami szabályozás „végszükségi indikáció”-ja szerint – mivel az „in-

²⁰ Ld. Btk. 166. § (2) bek.

²¹ Ld. Btk. 169. § (4) bek.

²² Ld. CIC 1398. kánon; vö. különösen 1322–1324. kánonok.

²³ Ld. CIC 1397. kánon, vö. 1328. kánon 1–2. §.

²⁴ Ld. CIC 1397. kánon, 1370. kánon 1–3. §, vö. 1328. kánon.

²⁵ Ld. CCEO 1450. kánon 1–2. §; vö. 1418. kánon.

²⁶ Ld. Btk. 166. § (3) bek.

²⁷ Ld. Btk. 169. §, vö. 18. §.

²⁸ Vö. CIC 1399. kánon.

²⁹ Az 1992. évi LXXIX. tv. 14. §-a: „A terhességmegszakítás elvégzésére, illetve az abban való közreműködésre – az állapotos nő életét veszélyeztető ok kivételével – orvos és egészségügyi szakdolgozó nem kötelezhető.”

³⁰ Ld. 1992. évi LXXIX. tv. 6. § (4) bek. a) pont.

³¹ Vö. pl. XI. PIUS PÁPA: Casti connubii kezdetű enciklika a keresztény házasságról. 1930. december 31. AAS 22 (1930) 539–592. (a továbbiakban: CastiC), III. 2. d) pont; XII. PIUS PÁPA: Discorso all’unione Medico-biologica San Luca. 1944. november 12. In *Discorsi e Radiomessaggi*. VI. Città del Vaticano, 1961, 191–192.; GS 27. pont; VI. PÁL PÁPA: Humanae vitae kezdetű enciklika a gyermekvállalásról –

dikáció” nem zárja ki – az állapotos nő életének megmentése érdekében a magzat halála *kívánt* következményként is megjelenik, ami jogellenes emberölés, művi abortusz; ebben az esetben a „cél szentesíti az eszközt”, a jót a rosszon keresztül érik el, ami elfogadhatatlan. E fölfogás szerint a magzat halála „kisebb sérelemnek számít”, mint édesanyja halála,³² pedig egyik élet sem értékesebb, mint a másik.³³ Ráadásul ebben az esetben a magzatelhajtást az állapotosság időtartamától (a születendő gyermek életkorától) függetlenül követik el.³⁴ A természetörvényt is magában foglaló kánoni jog alapján az orvos és az egészségügyi szakdolgozó lelkiismereti szabadsága az állapotos nő életét veszélyeztető ok fennállása esetén sem terjed ki a magzat, az embrió

„a helyes születésszabályozásról”. Róma, 1968. július 25. *AAS* 60 (1968) 468–491., 14. pont; MAGYAR PÜSPÖKI KAR: *1956. szeptember 12-i körlevél az abortusz ellen.* („nem szabad bünt cselekedni azért, hogy könnyítsünk magunkon, sem rosszat tenni, hogy jó következék belőle.”); HEINRICH DENZINGER – PETER HÜNERMANN: *Hitvallások és az Egyház Tanítóhivatalának megnyilatkozásai.* Bányóterenyen–Budapest: Örökmécs Kiadó – Szent István Társulat, 2004, 1515., 815. és 3721. pont („[...] Nem szabad rosszat tenni, hogy jó származzék belőle.”); vö. Róm 3,8; CIC 1323. kánon 4. sz. („a cselekedet belsőleg rossz”), 1324. kánon 1. § 5. sz. („a büntetendő cselekmény belsőleg rossz”); *Az Egyházi Törvénykönyv, A Codex Iuris Canonici hivatalos latin szövege magyar fordítással és magyarázattal.* (Szerkesztette, fordította és a magyarázatot írta: ERDŐ PÉTER) Budapest: Szent István Társulat, 2001, (1248) 942.: „[1398] A kánon a szerzők általános véleménye szerint nem vonatkozik olyan cselekményekre, melyek kettős hatással (duplex effectus) járnak, ha a szándék a másik, jó hatásra irányult (Código BAC 682)”); és ERDŐ PÉTER: *Magzatvédelem a mai egyházjogban. Távlatok* 5 1995/3–4, 345–346.; vö. 64/1991. (XII. 17.) AB határozat, Dr. Lábady Tamás alkotmánybíró párhuzamos véleménye, 10. pont. Ld. pl. HÁMORI ANTAL: Az „eutanázia” fogalmához. *Magyar Jog* 57 2010/9, 562.; HÁMORI ANTAL: Az „eutanázia” problémája a katolikus egyházjogban (magyar állami jogi kitekintéssel). *IAS* 6 2010/2, 35–37.; HÁMORI ANTAL: Az „eutanázia” megítélése a katolikus egyház tanításában. *Vallástudományi Szemle* 6 2010/1, 137–140.; HÁMORI ANTAL: *A haldokló, beteg ember életének és méltóságának tisztelete az Egyház tanításában. Az „eutanázia” problémája erkölcssteológiai szempontból, profán szakirodalmi és jogi kitekintéssel.* (Erkölcsteológiai Könyvtár 8.) Budapest: JEL Könyvkiadó, 2009, 30., 50–51., 97–98., 101–102., 114., 171–174., 178., 204–206.; HÁMORI ANTAL: Az emberi élet védelme a katolikus egyház tanítása szerint. *Távlatok* 19 2009/4, 28–29.; HÁMORI ANTAL: Az életvédelem kritikus pontjai (abortusz, sterilizáció, drogfogyasztás, „eutanázia”). *Teológia* 43 2009/1–2, 27–28., 32., 44–45.; HÁMORI ANTAL: *A humánembrió védelme erkölcssteológiai nézőpontból.* (Erkölcsteológiai Könyvtár 6.) Budapest: JEL Könyvkiadó, 2008, 35–36., 44–45.; HÁMORI ANTAL: *Életvédelem és jog – aktuális kihívások II.* (Life Protection and Law – Actual Challenges II.) *A Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesületének Tudósítója* 25 2008/3, 100–101.; HÁMORI ANTAL: Az „eutanázia” fogalmi meghatározása, erkölcsi és jogi minősítése. *Magyar Bioetikai Szemle* 13 2007/1, 24–32. (különösen 28., 32.); HÁMORI ANTAL: *Életvédelem a katolikus Egyház jogrendjében világi jogi összehasonlítással.* Budapest: Szent István Társulat, 2006, 141–145., 213–215., 229–230., 235., 239.; HÁMORI ANTAL: A magzatkorú gyermek büntetőjogi védelme az Egyház jogrendjében (magyar állami jogi összehasonlítással). *Távlatok* 13 2003/1, 22.; HÁMORI ANTAL: Az abortusz büntetendő cselekményének kánonjogi tényállása (magyar állami jogi összehasonlítással). *Magyar Bioetikai Szemle* 8 2002/3, 16.; *Kánonjog* 4 2002/1–2, 91.; HÁRSFAI KATALIN: *Etika.* Budapest: Szent István Társulat, 2006, 114–116.; RAMÓN LUCAS LUCAS: *A bioetikáról mindenkinek.* Budapest: Új Ember Kiadó, 2007, 27–29., 158–159., 168–169.; SOMFAI BÉLA: *Életet védeni – életet kioltani. Távlatok* 1 1991/4, 33., 36., 40.; TARIJÁNYI ZOLTÁN: *Az erkölcssteológia története és alapfogalmai. Morálsteológia I.* Budapest: Szent István Társulat, 2005, 92–93.; VARGA ANDOR: *Az erkölcsi élet alapjai.* (Teológiai Kiskönyvtár IV/6) Róma, 1978, 94–95.; HELMUT WEBER: *Speciális erkölcssteológia.* Budapest: Szent István Társulat, 2001, 128–131., 244–245.

³² Vö. Btk. 30. § (1) bek.

³³ Ld. pl. CastiC III. 2. c) pont.

³⁴ Ld. 1992. évi LXXIX. tv. 6. § (4) bek. a) pont.

kívánt megölésére; sőt, ennek értelmében, azaz egyházjogilag, – a mai magyar állami szabályozásban az Alkotmány 60. §-ának (1) bekezdésén alapuló – lelkiismereti szabadságuk alapján kötelesek megtagadni az abban való együttműködést. Az idézett 14. § szerint viszont erre „nincs lehetőségük”, ezért ez a rendelkezés ellentétes az Alkotmány hivatkozott bekezdésével, vagyis alkotmányellenes.

A szabályozás koncepcióján belüli ellentmondásosságának másik, kirívó példája, hogy a művi abortusz elkövetésére „lehetőséget ad” (szintén az állapotosság időtartamától/a magzat korától függetlenül), ha a magzatnál a „szülés utáni étellel összeegyeztethetetlen rendellenesség” áll fenn.³⁵ E szabályozás esetén előfordul, hogy míg valaki ilyen rendellenességgel (fogyatékossgal) megszületik, addig egy másik ember, akinek a károsodása ezt a szintet ugyancsak eléri, de kevésbé károsodott, és akár idősebb is, mint a már élve megszületett (pl. kilenc hónapos, míg az élve megszületett csak nyolc hónapos), nem születik meg élve, mert e szabályozás alapján megölik őt. Véleményem szerint a koncepción belül sem adható ésszerű és humánus (emberi és igazságos) magyarázat arra, hogy míg a fiatalabb és betegebb ember az állam szerint sem ölhető meg, addig az idősebb (pl. kilenc hónapos) és kevésbé károsodott magzatot az állami rendelkezések alapján „megölhetik”; a különbség mindössze az, hogy az utóbbi – bár idősebb (és egészségesebb) – még nem született meg élve. Ez a szabályozás önmagában is jól mutatja, hogy a „születés” miért mesterséges és önkényes „normatív” határvonal. (Érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy az Alkotmánybíróság az említett két indikációval kapcsolatos indítványok tárgyában a mai napig nem hozott határozatot.³⁶)

A fentiek alapján is megállapítható és megállapítandó, hogy a mai magyar állami szabályozás „életvédő” rendelkezései igen relatívak, „ember”-fogalma (-felfogása) torz, nem az egységes, a magzatra is kiterjedő – teljes jogi – „ember”-fogalmat vallja; a magzatot „eldologiasítja”, „relativizálja”, az élő, de még meg nem született ember vonatkozásában jóval alacsonyabb szintű védelmet biztosít; s akkor – ebben a műben – még nem vettük górcső alá az egyéb abortusz-indikációkat (ún. „súlyos válsághelyzet”, „kriminális”, „orvosi”, és nem említett „genetikai indikációk”).³⁷

3. A helyes világi jogi megoldás

Azt, hogy az egyházi és a világi jog közötti sajátos – cél és eszköz – különbségekből egyáltalán nem következik a megfogant, de élve még meg nem született ember életének alacsonyabb szintű (nem teljes, nem feltétlen) jogi védelme, *Dr. Lábady Tamás* alkotmánybíróként is bizonyítani tudta.³⁸ Idézve *II. János Pál* pápa *Evangelium vitae* kezdetű enciklikáját, azt mondhatjuk: „olyan értékről van [...] szó, melyet minden ember be tud fogadni csupán az értelem fényével is.”³⁹

³⁵ Ld. uo. b) pont.

³⁶ Ld. 48/1998. (XI. 23.) AB határozat, Indokolás I.

³⁷ Ld. 1992. évi LXXIX. tv., 1997. évi CLIV. tv. IX. fejezet.

³⁸ Ld. 64/1991. (XII. 17.) AB határozat, Dr. Lábady Tamás alkotmánybíró párhuzamos véleménye, és 48/1998. (XI. 23.) AB határozat, Dr. Lábady Tamás alkotmánybíró különvéleménye.

³⁹ Ld. EV 101.

Annak, hogy az emberi élet feltétlen jogi védelmét, az ember teljes jogalanyiségának, élethez való alanyi (sérthetetlen és elidegeníthetetlen⁴⁰) jogának elismerését a fogantatás pillanatától kezdve kell biztosítani, a következő a világi jogtudományi indokolása: az ember biológiai és „természetes” fogalmától az „ember”-fogalom normatív felfogása nem szakadhat el, mivel az embernek velekeletkezett, létezésénél fogva őt megillető, ember voltából eredő (ipso facto) alanyi jogai vannak.⁴¹

A formális jogi gondolkodást, az ember jogi státuszára vonatkozó normatív értelmezést befolyásoló, néhány évtizede még problematikus természettudományos dilemma mára egyértelműen eldőlt. Tudjuk, hogy az ember a női és férfi ivarsejtek egyesülésétől kezdve genetikailag befejeződött egyén, emberi individuum. A magzatfejlődésben az ontogenezis (egyéni fejlődés) nem ismétli meg a filogenezist (nem alakul ki új faj), a magzat minden kétséget kizáróan a „human species”-hez tartozik. Az emberfejlődés a fogantatás pillanatától kezdve folyamatos, az nem tagolódik szubhumán és humán fázisokra. A genetikailag meghatározott „ember” ismérv eszerint éppúgy magába foglalja a születés előtti létet, mint az egységes, megbonthatatlan biológiai folyamat integráns részét, miként a születéstől a halálig ívelő létezés dimenzióját (az emberi élet a fogantatás pillanata és a biológiai halál közötti egységes folyamat).⁴² Az egyetétjű ikrek kialakulásának (ikerképződés) lehetősége semmit sem változtat ezen, mert az emberi szedercsírából (morulából) alakulnak ki az ikrek. A viszonylag kis százalékban bekövetkező egyetétjű ikervárandósságokból nem következik az, hogy a megtermékenyítés eseményét követő körülbelül kéthetes időszakban még nem emberi egyedről (individuumról) van szó. Az ikertestvérek kialakulása sejtcsoport-elkülönüléssel jön létre, a pluripotenciával rendelkező sejtek két vagy több azonos értékű egyed (emberi embrió) fejlődése irányába különülnek el. Nem egy meghatározatlan egyediségű emberi létezőből, pusztán sejtcsoportból alakul ki hirtelen két vagy több egyetétjű ikertestvér.⁴³

A születés előtti (a méhen belüli és kívüli) magzati (embrionális) életnek azért „nincs” (nem lehet) külön jogi státusza, mert a biológiai kontinuitáshoz képest a

⁴⁰ Ld. Alkotmány 8. § (1) bek.

⁴¹ Ld. 64/1991. (XII. 17.) AB határozat, Dr. Lábady Tamás alkotmánybíró párhuzamos véleménye 3., 6. pont. Vö. *A Katolikus Egyház Katekizmus*. (1997. augusztus 15.), A latin mintakiadás fordítása. Budapest: Szent István Társulat, 2002, 2270. pont; EV 44. pont; HITTANI KONGREGÁCIÓ: Nyilatkozat a művi abortuszról. 1974. november 18., *AAS* 66 (1974) 738.; DonumV: *AAS* 80 (1988) 78–79. (I. 1.), 98–99. (I. 3.); PCI; EDC 35. pont; MAGYAR KATOLIKUS PÜSPÖKI KONFERENCIA: 2003. évi bioetikai körlevél (*Az élet kultúrájáért*), 24–25., 27–29., 32., 60. pont (ad animatio: 18–19. pont); ANGELO SERRA – ROBERTO COLOMBO: A humánembrió identitásának és státuszának kérdése természettudományos szempontból. In *A humánembrió identitása és jogállása*. (A Pápai Életvédő Akadémia dokumentációja, szerkesztette: JUAN DE DIOS VIAL CORREA és ELIO SGRECCIA) Budapest: MKPK PCsB, 2001, 130–196.; és HITTANI KONGREGÁCIÓ: „A katolikusok politikai elkötelezettsége a demokratikus társadalomban” 2002. *Távlatok* 13 2003/1, 65–67.; „[...] az abortuszra és az eutanáziára vonatkozó polgári törvényhozásnál [...] védeniük kell az élet elsődleges jogát a fogantatástól természetes végéig. Ugyanígy tiszteletben kell tartani és védelmezni kell az emberi embrió jogait.” – uo. 66.

⁴² Ld. 64/1991. (XII. 17.) AB határozat, Dr. Lábady Tamás alkotmánybíró párhuzamos véleménye 4. pont. Vö. EDC 37. pont.

⁴³ Ld. MKPK 2003. évi bioetikai körlevél 24. és 27. pont; EDC 35. pont (94. sz. lábjegyzete).

születés mesterséges és önkényes normatív határvonal. A születés az emberi élet értéktartalma szempontjából semmi esetre se lehet alapja egy eltérő, másfajta normatív rendezésnek. Minthogy a magzat (embrió) biológiailag (genetikailag) kétségkívül az emberi fajhoz tartozik, normatív sem lehet dolog (azaz fizikai értelemben vett testi tárgy), hanem személy, jogalany (és nem jogtárgy): a fogantatás pillanatában keletkezett ember (magzat) élethez való joga a megszületéshez való alanyi jogként normativizálódik. Semmiféle normatív alapja nincs tehát annak, hogy a jogalanyiságot és ezzel a szubjektív alanyi jogokkal való felruházást a születéshez kössék. Mivel a magzat ember, nem a születés a kezdőpontja a teljes és feltétlen jogalanyiságnak, hanem a fogantatás pillanata. Aki megfogant, az jogképes; emberi létéből és méltóságából fakad alanyi joga a megszületéshez. A magzat tehát nemcsak genetikailag, biológiailag és erkölcsileg, egyházjogilag, hanem világi jogi, alkotmányos értelemben is ember, jogalany.⁴⁴

Dr. Lábady Tamás alkotmánybírói megfogalmazása szerint: „az élethez és emberi méltósághoz való jog» valójában nem is jog, mert az emberi lényeg a jog számára voltaképpen transzcendens, hozzáférhetetlen. »Az élethez és emberi méltósághoz való jog» tulajdonképpen csak imagináriusan létezik. Az emberi élet és méltóság ugyanis a jog »előtt» létező értékek, ezek elválaszthatatlan egysége az ember elidegeníthetetlen, immanens, lényegi sajátja, így ezek nem mint alapjogok, hanem mint a jogi értékeket megelőző kategóriák, az alanyi jogok forrásai szerepelnek az emberi jogok katalógusában és a modern alkotmányokban. Márpedig ez az emberi életéről és méltóságáról vallott a priori értékszemlélet egyfelől azt jelenti, hogy az emberi élet jogi védelmét illetően sem különböztethetünk születés előtti és utáni szakaszok között, másfelől pedig azt, hogy az állam nemcsak büntető hatalmánál fogva nem foszthatja meg az embert életétől és méltóságától, hanem semmiféle egyéb jogi eszközzel, így az »abortuszjoggal« sem, mert itt a jog által is sérthetetlen és elidegeníthetetlen (nőre, anyára, házastársakra, államra át nem ruházható), tehát jogi eszközökkel érinthetetlen értékekről van szó.”⁴⁵

„Az anya személyiségi (önrendelkezési) jogaként posztulált »abortuszjog« a magzat alkotmányos jogaival konkuráló jogként kezeli az anya személyiségi jogait, amelyek a magzati élet védelmét korlátozzák (korlátozhatják). Csakhogy itt az emberi életéről, azaz a jog által is sérthetetlen és korlátozhatatlan értékekről van szó. Az élet ugyanis mint a jogi értékek előtti érték az alanyi jogoknak (így a személyiségi jogoknak is) az alapja és eredője. Ezért operál itt a jog – és az Alkotmány – az elidegeníthetetlen, sérthetetlen, csorbíthatatlan, érinthetetlen stb. [Alkotmány 8. § (1) bekezdés] princípiumokkal. Konkuráló jogok csak azonos értékskálán helyezkedhetnek el. Egy alapvetőnek tartott érték – éppen a jogi normativitás hiánya miatt – nem kerülhet akár még általánosított jogi értékekkel sem (általános személyiségi jog, anya önrendelkezési joga) kollízióba. Mivel az emberi élet ténye alapja és feltétele a jogalanyiság (és az alanyi jogok) megjelenésének, és mivel az élet értékteljeséget kifejező foga-

⁴⁴ Ld. 64/1991. (XII. 17.) AB határozat, Dr. Lábady Tamás alkotmánybíró párhuzamos véleménye 5–7. pont.

⁴⁵ Ld. uo. 8. pont.

lom, az emberi élet totalitásához egyébként hozzátartozó jogi (rész) értékek nem versenghetnek az egésszel. Az anya személyiségi joga tehát nem korlátozhatja a magzat megszületéshez való jogát, mert ez a korlátozás a magzatnak mint emberi életnek az elpusztítását, azaz az élettől való önkényes megfosztását jelenti.”⁴⁶

Azokban az esetekben, amikor a magzat és az édesanya élete konfliktusba kerül egymással, az édesanya életének megmentése, ha a magzat halála elkerülhetetlen és csak eltűrt (azaz nem kívánt) következmény, nem nevezhető a szó erkölcsi és jogi értelmében abortusznak.⁴⁷

A fentiek szerint meggyőződésem, hogy a magzati (embrionális) korban lévő emberi életnek a megszületett emberi lélettől eltérő jogi minősítésére a törvényhozónak és alkotmányozónak jogszerűen nincs lehetősége, mert a magzatot – akár az anyatestben van, akár azon kívül (mesterséges körülmények között) – fogantatásának pillanatától kezdve embernek, feltétlen jogalanynak (teljesen jogképes személynek) kell tekintenie; a magzatot az élethez való alanyi jog édesanyjával szemben is megilleti.⁴⁸

Zárógondolat

Miként *Gaizler Gyula professor úr* szeretetteljes szavai máig fülünkben csengenek, s műveiben is olvashatjuk: „Ahhoz, hogy örülni, szeretni, sőt akár vitatkozni, haragudni tudjunk, először *élni* kell.”⁴⁹ – „[...] válaszd tehát az életet, hogy élj és megsokasodj, és az Úr, a te Istened megáldjon téged azon a földön, ahova indulsz, hogy birtokba vedd.”⁵⁰

Gaizler Gyula professor úr az Életet választotta, az emberek előtt megvallotta... Istennek legyen hála érte!

⁴⁶ Ld. uo. 9. pont; továbbá 48/1998. (XI. 23.) AB határozat, Dr. Lábady Tamás alkotmánybíró különvéleménye.

⁴⁷ Ld. „duplex effectus” elve; MKPK 2003. évi bioetikai körlevél 44. pont. Hangsúlyozandó, hogy a jó cél nem tesz jóvá egy önmagában rossz eszközt (a cél nem szentesíti az eszközt); ld. pl. MKPK, 1956. szeptember 12-i körlevél az abortusz ellen. Vö. 64/1991. (XII. 17.) AB határozat, Dr. Lábady Tamás alkotmánybíró párhuzamos véleménye 10. pont.

⁴⁸ Részletesen ld. pl. HÁMORI ANTAL: *A magzat élethez való joga*. Budapest: Logod Bt., 2000, (153).

⁴⁹ Ld. pl. GAIZLER GYULA: *A bioetika alapkérdései*. Budapest: Magyar Bioetikai Alapítvány, 1997, (422) 17.

⁵⁰ Vö. MTörv 30,15–20.

